

Adaptation of the BSRI Questionnaire for Gender Studies in the Context of Risks Caused Conditions by Martial Law

UDC: 316.7: 305

DOI: <https://doi.org/10.15421/172525>**Moroz Svitlana¹**Dr.Sc., Senior Researcher, <https://orcid.org/0000-0002-2696-1278>, ra.ekma@gmail.com**Volkov Vladislav²**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0001-9593-2641>, vladislaus.volkovs@bsa.edu.lv**Marushchenko Volodymyr¹**Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0002-5965-6384>, volodymyr.v.m25@gmail.com**Moroz Volodymyr³**Dr.Sc., Full Prof., <https://orcid.org/0000-0003-0796-5035>, moroz.volodymyr.d.sc@gmail.com**Shanidze Oleksandr³**Ph.D. Student, <https://orcid.org/0000-0002-0484-6746>, s.alexandr21@gmail.com¹*Military Institute of Armored Forces of National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkiv, Ukraine)*²*Baltic International Academy (Riga, Latvia)*³*National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute» (Kharkiv, Ukraine)*

Abstract

Relevance. The effects caused by the martial law on the daily life of residents of the territories on which the hostilities were conducted, caused the actualization of individual's features which were not covered by the content of the BSRI questionnaire, but at the same time have a considerable level of their importance for clarifying the peculiarities of the manifestation of the phenomena of masculinity and femininity in conditions of increased risk.

Purpose. The purpose of the study is to substantiate the directions for improving the content and methodology of using of the BSRI questionnaire to assess the level of dominance of masculine and feminine personality states in conditions of risks caused by martial law.

Results. Based on the results of the content analysis of the modern version of the BSRI questionnaire, its limitations in use in martial law conditions were determined. It was found that the BSRI questions do not reflect those characteristics of the individual's gender status that are stable for them in times of the risks caused by war. Based on the results of research interviews, a list of such features was determined and the methodology for their use for assessing the level of dominance of masculine and feminine states of the personality in conditions of martial law-induced risks was substantiated.

Conclusions. The BSRI questionnaire can be adapted for use under martial law by supplementing it with the following characteristics of the level of manifestation of masculinity and femininity: recklessness, carelessness, devotion, willpower, love of freedom, endurance, prudence, heroism, vitality, humanity, courage, incessantness, tirelessness, insight, invincibility, caution, self-sacrifice, stress resistance, tolerance, purposefulness. These features can be integrated into the BSRI questionnaire as a separate block or be used at the level of a completely independent tool.

Keywords: sex-role questionnaire; martial law; gender biases shifts; research methodology; conditions of increased risk; danger; assessment of the level of manifestation of signs of male and female

Адаптація опитувальника BSRI для дослідження гендерної проблематики в умовах спричинених воєнним станом ризиків

Мороз Світлана¹, Волков Владислав², Марущенко Володимир¹, Мороз Володимир³, Шанідзе Олександр³¹*Військовий інститут танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет» (Харків, Україна)*²*Балтійська Міжнародна Академія (Рига, Латвія)*³*Національний технічний університет «Харківський політехнічний університет» (Харків, Україна)*

Анотація

Актуальність. Спричинені воєнним станом впливи на повсякденну життєдіяльність мешканців територій на яких велися бойові дії, обумовило актуалізацію тих рис індивіда, які не охоплюються змістом опитувальника BSRI але які при цьому, мають неабиякий рівень своєї значущості для з'ясування особливостей прояву феноменів маскулінності та фемінності в умовах підвищеного ризику для людини.

Метою дослідження є обґрунтування напрямів вдосконалення змісту та методології використання опитувальника BSRI для оцінювання рівня домінування маскулінних та фемінних станів особистості в умовах спричинених воєнним станом ризиків.

Результати. За результатами аналізу змісту сучасного варіанту опитувальника BSRI було визначено його обмеженість у використанні в умовах воєнного стану. Було встановлено, що питання BSRI не відображують ті з характеристик гендерного стану індивіда, які є для нього стійкими саме під час обумовлених війною ризиками. За результатами дослідницьких бесід було визначено перелік таких рис та обґрунтовано методологію їх використання для оцінювання рівня домінування маскулінних та фемінних станів особистості в умовах спричинених воєнним станом ризиків.

Висновки. Опитувальник BSRI може бути адаптований до використання в умовах воєнного стану за рахунок його доповнення такими характеристиками рівня прояву маскулінності та фемінності: неохочість, безоглядність, безтурботність, відданість, вольовитість, волелюбність, витривалість, виваженість, героїзм, життєстійкість, людяність, мужність, невинність, невтомність, прозорливість, незламність, обережність, самопожертвність, стресостійкість, толерантність, цілеспрямованість. Ці риси можуть бути інтегровані до опитувальника BSRI у якості окремого блоку або використані на рівні цілком самостійного інструментарію.

Ключові слова: статеворольовий опитувальник; воєнний стан; зміна гендерних упреждень; методологія дослідження; умови підвищеного ризику; небезпека; оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі

Стаття надійшла / Article arrived: 08.01.2025

Схвалено до друку / Accepted: 26.02.2025

Вступ.

Сучасний варіант статеворольового опитувальника BSRI (Bem Sex-Role Inventory) (Geldenhuys, & Bosch, 2020), за результатами об'єктивної трансформації (адаптації) свого змісту до потреб дослідників, з одного боку, пройшов значну апробацію на рівні дієвого методу оцінювання рівня домінування маскулінних та фемінних станів особистості (сьогодні цей метод є достатньо популярним інструментом у забезпеченні психодіагностичних та соціологічних досліджень), а з іншого – не став так званим універсальним механізмом для дослідження гендерної проблематики. Відсутність універсальності у використанні опитувальника BSRI зазвичай пов'язують зі зміною валідності окремих з фокусів його уваги (деякі риси (характеристики, стани) опитувальника зазнали корегування в частині забезпечення відповідності свого змісту ознакам маскулінності або фемінності), а також зі зміною умов в яких він використовується.

Проблематика забезпечення валідності окремих запитань опитувальника постійно перебуває у межах наукового дискурсу та є достатньо популярним напрямом в організації наукових пошуків (свого часу до корегування опитувальника BSRI долучались І. Броверман (Inge K. Broverman), С. Вогель (Susan R. Vogel), Ф. Кларксон (Frank E. Clarkson), П. Розенкранц (Paul S. Rosenkrantz) (Broverman, Vogel, Broverman, Clarkson, & Rosenkrantz, 1972) та багато інших вчених). Питання умов використання дослідниками інструментарію BSRI, а відповідно й адаптування його змісту до конкретного контексту, не дивлячись на всю очевидність необхідності вирішення цього питання, залишились поза мажорами наукового мейнстріму. Відсутність наукових розробок щодо методології дослідження феномену гендеру в умовах відмінних від повсякденних, наприклад коли респонденти перебувають в умовах стресу або підвищеного рівня ризиків (наявність загроз техногенного характеру; обмеження свободи; перебування на територіях визнаних небезпечними з огляду на катастрофічне поширення вірусних інфекцій; перебування на окупованих або щойно звільнених територіях тощо), обумовило запит на необхідність адаптування наявного для дослідження статеворольових питань інструментів до актуальних викликів часу.

Метою цього дослідження є обґрунтування напрямів вдосконалення змісту та методології використання статеворольового опитувальника BSRI для оцінювання рівня домінування маскулінних та фемінних станів особистості в умовах спричинених воєнним станом ризиків. Для досягнення цієї мети було передбачено вирішення таких основних завдань: визначити потенціали статеворольового опитувальника BSRI для оцінювання маскулінних та фемінних станів особистості в умовах спричинених воєнним станом ризиків; адаптувати опитувальник

BSRI до використання в умовах підвищеного ризику для респондента; з'ясувати актуалізовані воєнним станом гендерно нейтральні риси (характеристики, стани) та обґрунтувати можливість їх врахування для дослідження феноменів маскулінності та фемінності; анонсувати підготовлений для реалізації проєкт з дослідження зміни гендерних упереджень у залежності від перманентного рівня небезпеки для здоров'я та життя людини.

Методологія дослідження. В основу дослідження було покладено інструментарій інформаційного (в частині можливості розбудовувати науковий пошук з прийняттям до уваги результатів попередньо проведених досліджень), синергетичного та системного (в частині сприйняття предмету дослідження на рівні відкритої до трансформації системи), історичного (в частині часового сприйняття фокусу уваги) підходів (Moroz, Buka, Moroz, Trush, & Moroz, 2024). Під час дослідження автори дотримувались принципу детермінізму (на рівні його діалектичної єдності з історичним та системним підходами), принципу відповідності (на рівні його зав'язків з інформаційним підходом) та принципу субсидарності (на рівні прийняття тези про неосязність істини).

Відповідно до обраних нами підходів та принципів були використані такі методи наукового пізнання: монографічний метод та метод узагальнення (для з'ясування змісту та практики використання статеворольового опитувальника BSRI); метод описання (для фіксування запропонованих нами доповнень до опитувальника BSRI у вигляді таблиць); гіпотетико-дедуктивний метод (в частині формулювання припущення про актуалізацію воєнним станом нових запитів щодо переліку необхідних для оцінювання маскулінності та фемінності рис); метод опитування у різновиді дослідницької бесіди (в частині отримання інформації про необхідні для прийняття до уваги під час оцінювання рівня прояву маскулінності та фемінності характеристики); метод аналізу (для з'ясування відповідності переліку рис статеворольового опитувальника BSRI тим викликам, які обумовлені воєнним станом); метод синтезу (для концептуалізації узагальнень щодо напрямів адаптування опитувальника BSRI до досліджень гендерної проблематики в умовах воєнного стану).

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Проблематика адаптування статеворольового опитувальника BSRI до тих чи інших об'єктів дослідницької уваги є достатньо розповсюдженою у науковому дискурсі практикою. Найбільш відомим прикладом адаптування цього опитувальника до актуальних потреб практикоорієнтованих досліджень є спрощення його шкалування. Нагадаємо, від самого початку опитувальник BSRI складався з 400 характеристик (200 характеристик які передбачають можливість ідентифікації відповідей

через призму їх відповідності маскулінним та фемінним ознакам та 200 гендерно нейтральних характеристик) та передбачав їх оцінку експертами (респондентами) за семибальною шкалою відповідно до критерію соціальної бажаності прояву відповідної характеристики у представників тієї чи іншої статі (1 бал – зовсім небажано; 7 – дуже бажано). Пізніше цей тест було скорочено до 60 запитань, а шкала оцінювання спросилися до дихотомічного різновиду. Залишаючи поза увагою історичну ретроспективу становлення та розвитку цього тесту, адже цей напрям організації наукового пошуку дещо виходить за межі обраного нами предмету дослідження, зупинимось на аналізі тих з публікацій, методологічна основа розбудови яких передбачала адаптацію статево-рольового опитувальника BSRI до потреб дослідника.

У 2012 році М. С. Боровцова та Г. М. Віняр здійснили спробу адаптації статево-рольового опитувальника BSRI до використання респондентами з числа категорії осіб молодшого шкільного віку (Боровцова, & Віняр, 2012). Така адаптація була здійснена за рахунок перефразування запитань анкети до можливостей сприйняття їх змісту відповідною категорією осіб. Тут ми можемо вести мову про адаптацію анкети відповідно до спроможності респондента сприймати ту чи іншу форму подання (формулювання) запитання.

Достатньо вдалою спробою адаптування статево-рольового опитувальника BSRI до фокусу уваги дослідника став досвід О. М. Товстухи та О. О. Чумак щодо використання вище згаданого тесту для дослідження гендерних детермінант самоактуалізації здобувачів вищої освіти (Товстуха, & Чумак, 2024). Такий фокус уваги може свідчити про фрагментарну адаптацію опитувальника для дослідження психологічних особливостей самоактуалізації людини через призму усвідомлення свого гендерного «Я». Разом з тим, запропонований вченими варіант адаптації тесту не є повним, адже ними були використані лише окремі його конструкти.

На можливості адаптування опитувальника BSRI до сучасних умов сприйняття проблематики гендерної ідентичності особистості звертала увагу М. С. Великодна. Дослідниця звернула увагу на той факт, що дослідження когнітивної складової гендерної ідентичності повинно відбуватись не через призму конструкту «маскулінність – фемінінність», а в контексті інтегральної індивідуальності (Великодна, 2015).

Серед зарубіжних дослідників проблематика адаптування опитувальника BSRI до авторських досліджень набула свого розвитку у роботах багатьох вчених. Наприклад, Дж. С. Ульман (James S. Uleman) та М. Вестон (Martha Weston) використали опитувальник BSRI для з'ясування думок представників різних соціальних ролей (були опитані

батьки немовлят та випускники магістерських програм ЗВО) щодо сприйняття ними маскулінних та фемінних культурних знаків (Uleman, & Weston, 1986). Тут ми можемо вести мову про адаптування запитань BSRI до соціальної ролі респондентів, тобто до ролі одного з батьків щойно народженої дитини (така роль зазвичай передбачає наявність у її носія: розуміння певних зобов'язань; спроможності до прийняття виважених рішень; усвідомлення логіки причинно-наслідкових зв'язків між рішеннями, діями та наслідками; відчуття відповідальності тощо) та ролі хлопця або дівчини (така роль традиційно характеризується через призму: нестабільності соціально-психологічного стану; неусталеність і суперечливість світогляду; необґрунтованого максималізму тощо).

У свою чергу А. Бош (Anita Bosch) здійснила спробу адаптувати опитувальник BSRI до соціокультурного контексту сприйняття феноменів маскулінності та фемінінності. Вчена використала адаптований відповідно до моделі Раша варіант опитувальника BSRI для з'ясування думки представників мультикультурного різноманіття південноафриканського регіону (Geldenhuis, & Bosch, 2020). Фокусом уваги цього дослідження стала перевірка можливості (доцільності) використання опитувальника BSRI для представників інших культур. За певних абстрагувань ми можемо вести мову про адаптацію запитань анкети до обумовлених національністю соціокультурних особливостей респондентів.

У цій публікації ми маємо намір використати згадані вище напрацювання вітчизняних та зарубіжних вчених на рівні інформаційного підґрунтя для розбудови власного наукового пошуку, а також скористатися тими з результатів досліджень гендерної проблематики які були отримані нами раніше (Мороз, 2011; Домбровська, 2018; Moroz, & Akhmedova, 2024).

Результати дослідження.

Апелюючи до потенціалів інформаційного підходу в організації наукового пошуку, а саме того його фокусу уваги який зосереджено на доцільності використання раніше отриманих за відповідним напрямом наукових пошуків результатів, нами було прийнято рішення покласти в основу розбудови свого дослідження розроблений С. Бем опитувальник BSRI. Цей опитувальник було розроблено з метою, з одного боку, вивчення психологічних особливостей прояву феномену андрогінності (поєднання в одній людині, незалежно від її статі, так званих чоловічих та жіночих характеристик, тобто одночасна можливість розкрити модель поведінки людини як через призму стереотипних для конкретного суспільства жіночих, так й чоловічих культурних знаків), а з іншого – для апробації механізму доведення факту домінування андрогінії над актуалізованими статтю характеристиками (Bem, 1977). Структура

опитувальника BSRI складається з рівномірно розподіленими за трьома блоками 60 статево або нейтрально орієнтованих запитань. На достатньому умовному рівні ці блоки можуть бути ідентифіковані на рівні чоловічого (20 запитань які тяжіють до визначення рівня прояву маскулінності), жіночого (20 запитань які фокусуються на фемінності) та андрогенного (20 запитань статево нейтрального змісту). Залишаючи поза межами нашої уваги дискусію щодо віднесення С. Бем того чи іншого запитання (твердження) до «жіночого», «чоловічого» або андрогенного», хоча цей напрям дослідження також є достатньо цікавим (тут ми маємо на увазі можливість (доцільність) повторення проведеного свого часу С. Бем опитування респондентів з числа студентської молоді щодо соціально бажаних рис (моделей поведінки, культурних знаків) тощо для типових представників кожної статі), спробуємо адаптувати розроблений нею опитувальник відповідно до впливів які обумовлюються воєнним станом. Такий фокус уваги є цілком виправданим, адже сприйняття жіночих та чоловічих стереотипів особами які перебувають у стресовому стані воєнних дій (низький рівень індивідуальної та колективної безпеки) та особами які перебувають в реаліях мирного стану (високий рівень індивідуальної та колективної безпеки) не є однаковим. Очікувано, що представники кожної з цих груп матимуть свій контекст сприйняття моделі поведінки жінки та чоловіка.

Повертаючись до обраного нами предмету наукової уваги, зосередимось на можливості адаптування опитувальника BSRI до тих умов, в контексті впливу яких буде здійснюватися вибір респондента (експерта) щодо того чи іншого твердження (апелювання не до рівня розвитку респондента (обумовленого життєвим досвідом та освітою рівня концептуальної зрілості), а до умов в яких він буде формулювати свою відповідь). Тут ми повинні визнати, що змушені абстрагуватися від впливу ризику який може актуалізуватися внаслідок об'єктивного нерозуміння респондентом тих чи інших запитань анкети, наприклад, з огляду на рівень своєї концептуальної зрілості (формування вибірки повинно обмежити респондентів за віком, тобто виключити можливість заповнення анкети тими особами які з об'єктивних причин можуть не розуміти зміст питань, наприклад, дітьми та особами похилого та старечого віку) та (або) свого психоемоційного стану (формування вибірки повинно обмежити респондентів тим колом осіб, які перебувають у відносно безпечному середовищі та не перебувають у стані безпосереднього стресу на рівні вигорання – тривога, паніка, зрив).

Іншими словами, ми приймаємо за основу припущення про те, що всі респонденти будуть здатні розуміти запитання та перебуватимуть у

відносно адекватному стані (не критичний рівень актуалізації пов'язаних воєнним станом ризиків). У якості інформаційного підґрунтя для перефразування (уточнення) запитань статево ролевого опитувальника BSRI, з огляду на нетипові умови формування вподобань респондента щодо того чи іншого вибору (наприклад, умові які актуалізуються перебуванням респондента на територіях на яких ведуться (велися) бойові дії), нами було обрано опрацьовану М.С. Великодною модель україномовного перекладу відповідного тесту (Великодна, & Віняр, 2013). Разом з тим, з огляду на обраний нами фокус безпосередньої уваги нижче поданий опитувальник не є копіпастю з вище згаданих джерел, а уявляє собою результат авторського переосмислення їх змісту. Переліки рис для оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі подано в таблиці 1.

У межах таблиці 1 нами були уточнені формулювання деяких з станів. Таке уточнення, на нашу думку, сприятиме підвищенню рівня сприйняття його змісту, особливо в умовах підвищеного рівня небезпеки (нагадаємо, що наше адаптування статево ролевого опитувальника BSRI пов'язано з визначенням домінування тих чи інших маскулінних та фемінних станів особистості відповідно до різних рівнів її безпеки).

Не дивлячись на той факт, що запропонований С. Бем перелік рис для оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі охоплює цілком достатню кількість характеристик, на нашу думку, він не є бездоганим. Наприклад, його зміст не дозволяє розкрити особливості актуалізації гендерної проблематики в умовах воєнного стану або будь якого іншого стану який обумовлює підвищений рівень ризику для респондента (експерта). Таке наше припущення ґрунтується на результатах аналізу запропонованих для оцінювання С. Бем характеристик через призму так званого воєнного контексту. Тут ми апелюємо до того факту, що воєнний стан актуалізує значущість так званих специфічних рис (характеристик станів) людини. За звичайних умов (мирний час) ці риси не мають принципового значення для дослідження гендерної проблематики, але в умовах воєнного стану їх врахування стає не лише бажаним, а й обов'язковим.

За результатами обговорення з мешканцями територій, на яких велися бойові дії (території, перебування на яких супроводжувалось високим рівнем небезпеки для здоров'я та життя людини) нами було складено попередній перелік тих рис, які можуть бути ідентифіковані на рівні домінуючих в умовах воєнного стану. Крім того, запропонований нами перелік відображає результати аналізу змісту аналітичних праць Дж. Гінтона (J. Hinton) – «Жінки, соціальне лідерство та Друга світова війна: безперервність навчання» (в частині з'ясування обумовлених війною змін гендерних ролей та

Табл. 1

Перелік рис для оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі

Н, з/п	Стан (рис) для характеристики жіночої статі	оцінка	Стан (рис) для характеристики чоловічої статі	оцінка
1	Впевнена у собі незважаючи на ситуацію		Впевнений у собі незважаючи на ситуацію	
2	Поступлива (здатна до пошуку компромісу)		Поступливий (здатний до пошуку компромісу)	
3	Здатна допомогти іншій людині, навіть якщо така допомога може негативно позначитись на власних планах або (та) очікуваних результатах		Здатний допомогти іншій людині, навіть якщо така допомога може негативно позначитись на власних планах або (та) очікуваних результатах	
4	Відстоює власні переконання незважаючи на можливі негативні (руйнівні) наслідки для себе		Відстоює власні переконання незважаючи на можливі негативні (руйнівні) наслідки для себе	
5	Життєрадісна незалежно від обставин та подій навколо		Життєрадісний незалежно від обставин та подій навколо	
6	Похмура незалежно від обставин та подій навколо		Похмурий незалежно від обставин та подій навколо	
7	Незалежна		Незалежний	
8	Сором'язлива незалежно від рівня актуалізації події яка є тригером для виникнення відповідного стану		Сором'язливий незалежно від рівня актуалізації події яка є тригером для виникнення відповідного стану	
9	Сумлінна незважаючи на контекст умов виконання обов'язків та (або) зобов'язань		Сумлінний незважаючи на контекст умов виконання обов'язків та (або) зобов'язань	
10	Спортивна		Спортивний	
11	Ніжна		Ніжний	
12	Награна у повсякденній взаємодії з найближчим соціальним оточенням		Награний у повсякденній взаємодії з найближчим соціальним оточенням	
13	Наполеглива у досягненні власної мети		Наполегливий у досягненні власної мети	
14	Улеслива у повсякденній взаємодії з найближчим соціальним оточенням		Улесливий у повсякденній взаємодії з найближчим соціальним оточенням	
15	Щаслива		Щасливий	
16	Сильна як особистість		Сильний як особистість	
17	Віддана тій справі яка визначена на рівні пріоритетної		Відданий тій справі яка визначена на рівні пріоритетної	
18	Непередбачувана, а ні змістом формулювання думок, а ні за моделлю поведінки		Непередбачуваний, а ні змістом формулювання думок, а ні за моделлю поведінки	
19	Дієва незалежно від обставин та контексту їх актуалізації		Дієвий незалежно від обставин та контексту їх актуалізації	
20	Жіночна		Жіночний	
21	Надійна		Надійний	
22	Схильна до всебічного та комплексного аналізу		Схильний до всебічного та комплексного аналізу	
23	Співчутлива незалежно від того хто є об'єктом безпосередньої уваги		Співчутливий незалежно від того хто є об'єктом безпосередньої уваги	
24	Ревнива незалежно від того хто є об'єктом безпосередньої уваги		Ревний незалежно від того хто є об'єктом безпосередньої уваги	
25	Здібна до лідерства		Здібний до лідерства	
26	Уважна до потреб (запитів) інших людей		Уважний до потреб (запитів) інших людей	
27	Правдива у будь-якій ситуації		Правдивий у будь-якій ситуації	
28	Готова ризикнути (схильність до активних дій навіть за умови непередбачуваності розвитку подій)		Готовий ризикнути (схильність до активних дій навіть за умови непередбачуваності розвитку подій)	
29	Чуйна		Чуйний	
30	Потайна у взаємодії з соціальним оточенням		Потайний у взаємодії з соціальним оточенням	
31	Легко приймає рішення		Легко приймає рішення	
32	Жаліслива до себе незалежно від обставин та контексту їх актуалізації		Жалісливий до себе незалежно від обставин та контексту їх актуалізації	
33	Щира у своїх почуттях та діях		Щирий у своїх почуттях та діях	
34	Самостійна у діях та їх плануванні		Самостійний у діях та їх плануванні	
35	Прагне втішити тих хто поруч		Прагне втішити тих хто поруч	
36	Зарозуміла (гордовита, пихата та занадто самовпевнена)		Зарозумілий (гордовита, пихата та занадто самовпевнена)	
37	Владна		Владний	
38	Солодкомова (красномовне спілкування з акцентом на приємний тембр голосу та цікавий зміст поданої інформації)		Солодкомовний (красномовне спілкування з акцентом на приємний тембр голосу та цікавий зміст поданої інформації)	
39	Приваблива зовнішність		Привабливий зовнішній вигляд	
40	Чоловічна		Чоловічий	
41	Тепла, сердечна		Теплий, сердечний	

Табл. 1 (продовження)

42	Серйозна, незалежно від рівня актуалізації події яка є тригером для виникнення відповідного стану		Серйозний, незалежно від рівня актуалізації події яка є тригером для виникнення відповідного стану	
43	Має власну позицію незалежно від рівня авторитетності думок інших		Має власну позицію незалежно від рівня авторитетності думок інших	
44	Турботлива		Турботливий	
45	Приязна (дружне ставлення до соціального оточення та симпатія до переважної більшості його представників)		Приязний (дружне ставлення до соціального оточення та симпатія до переважної більшості його представників)	
46	Агресивна у взаємодії з соціальним оточенням		Агресивний у взаємодії з соціальним оточенням	
47	Довірлива у взаємодії з соціальним оточенням		Довірливий у взаємодії з соціальним оточенням	
48	Невміла		Невмілий	
49	Виступає лідером		Виступає лідером	
50	Безпосередня (здатність до дій відповідно до свого внутрішнього світу та без врахування контексту подій)		Безпосередній (здатність до дій відповідно до свого внутрішнього світу та без врахування контексту подій)	
51	Легко пристосовується до умов, подій та соціального оточення		Легко пристосовується до умов, подій та соціального оточення	
52	Індивідуалістка		Індивідуаліст	
53	Не використовує лайливих слів		Не використовує лайливих слів	
54	Безсистемна у плануванні та дії		Безсистемний у плануванні та дії	
55	Любить позмагатись		Любить позмагатись	
56	Любить дітей		Любить дітей	
57	Тактовна у взаємодії з соціальним оточенням		Тактовний у взаємодії з соціальним оточенням	
58	Амбітна у цілепокладанні та самолюбна		Амбітний у цілепокладанні та самолюбний	
59	Спокійна незалежно від обставин та подій навколо		Спокійний незалежно від обставин та подій навколо	
60	Поміркована незалежно від обставин та подій навколо		Поміркований незалежно від обставин та подій навколо	

соціальної структури суспільства) (Hinton, 2002) та Р. Маскея (R. Maskey) – «Випробування війною: усередині Британії» (в частині дослідження практик згуртування нації навколо лідерів та подолання внутрішніх розбіжностей задля перемоги) (Maskey, 1999), а також наукових доробок О.Д. Куценко – «Соціоструктурні зміни в суспільстві під час війни: можливості, загрози, дилеми» (в частині з'ясування векторів зміни спричинених війною соціальних практик, а також актуалізації нового середнього класу інформаційно-цифрової епохи) (Куценко, 2022) та О.В. Симончук – «Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки» (в частині дослідження зміни соціально-групової структури суспільства на різних етапах війни, а також конкретизації спричинених перебігом подій флуктуацій) (Симончук, 2024).

В таблиці 2 нами подано перелік тих з актуалізованих воєнним станом рис (характеристик, станів), які, з одного боку, з цілком об'єктивних причин не були включені С. Бем до статеворольового опитувальника BSRI (що власне й обумовило формування запиту на необхідність його доповнення), а з іншого – мають неабияке значення для дослідження гендерної проблематики.

У запропонований нижче перелік (таблиця 2) ми намагались включити ті з рис (характеристик, станів), які не мають домінуючого прояву маскулітності

або фемінітності, тобто ті риси, які за певного абстрагування, можуть бути ідентифіковані на рівні умовно гендернонейтральних. Безумовно, наведений нами актуалізований воєнним станом перелік рис (характеристик, станів) для оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі не є повним, а отже може бути доповнений (уточнений) за результатами подальших наукових пошуків.

Використання запропонованого нами доповнення до статеворольового опитувальника BSRI може здійснюватися як за методологією С. Бем, наприклад коли додані нами риси (характеристики, стани) інтегруються до наявних у тесті запитань, так й за окремою методологією, наприклад, коли актуалізовані у таблиці 2 риси (характеристики, стани) використовуються у межах умовно самостійного опитувальника. Розглянемо кожен з цих варіантів більш детально.

1. У разі використання розширеного варіанту опитувальника (тут ми маємо на увазі варіант з інтегруванням запропонованих нами запитань до існуючого опитувальника BSRI) пропонуємо таку модель його використання:

1) перша частина тесту, тобто 60 так званих старих запитань опитувальника, використовується за звичайною методикою з оцінкою у межах дихотомічної шкали (можливість вибору відповіді «так» або «ні»). За результатом обробки отриманих результатів (використовується стандартний ключ до тесту)

Табл. 2

**Переліки актуалізованих воєнним станом рис
для оцінювання рівня прояву ознак чоловічої і жіночої статі**

Н, з/п	Стан (риси) для характеристики жіночої статі	оцінка	Стан (риси) для характеристики чоловічої статі	оцінка
1	Безоглядна (здатність рішуче діяти не зважаючи на будь-які застереження, обставини чи можливі наслідки)		Безоглядний (здатність рішуче діяти не зважаючи на будь-які застереження, обставини чи можливі наслідки)	
2	Безтурботна (здатність знайти спокій і гармонію незалежно від обставин та подій навколо)		Безтурботний (здатність знайти спокій і гармонію незалежно від обставин та подій навколо)	
3	Віддана (здатність проїнятися симпатією, любов'ю до когось або чогось та бути постійною у своїх вподобаннях незалежно від обставин та контексту їх актуалізації)		Відданий (здатність проїнятися симпатією, любов'ю до когось або чогось та бути постійним у своїх вподобаннях незалежно від обставин та контексту їх актуалізації)	
4	Волелюбна (прагнення до свободи та незалежності)		Волелюбний (прагнення до свободи та незалежності)	
5	Вольовита (наполегливість у подоланні внутрішніх та зовнішніх перешкод заради досягнення мети)		Вольовитий (наполегливість у подоланні внутрішніх та зовнішніх перешкод заради досягнення мети)	
6	Витривала (здатність витримувати значні фізичні та психологічні навантаження протягом тривалого часу)		Витривалий (здатність витримувати значні фізичні та психологічні навантаження протягом тривалого часу)	
7	Виважена (поміркованість у думках, словах та діях)		Виважений (поміркованість у думках, словах та діях)	
8	Героїчна (здатність до прояву відваги та доблесті навіть за умови непередбачуваності розвитку подій)		Героїчний (здатність до прояву відваги та доблесті навіть за умови непередбачуваності розвитку подій)	
9	Життестійка (здатність витримувати всі життєві проблеми та труднощі, а також чинити реальний опір)		Життестійкий (здатність витримувати всі життєві проблеми та труднощі, а також чинити реальний опір)	
10	Людяна (здатність до доброзичливого, чуйного ставлення до представників найближчого соціального оточення, а також уважне ставлення до їх потреб)		Людський (здатність до доброзичливого, чуйного ставлення до представників найближчого соціального оточення, а також уважне ставлення до їх потреб)	
11	Мужня (здатність проявляти стійкість, хоробрість та рішучість незалежно від обставин та подій навколо)		Мужній (здатність проявляти стійкість, хоробрість та рішучість незалежно від обставин та подій навколо)	
12	Невпинна (нестримність у діях та здатність забезпечити їх швидкість)		Невпинний (нестримність у діях та здатність забезпечити їх швидкість)	
13	Невтомна (здатність до самовідданих дій без зменшення рівня докладання зусиль)		Невтомний (здатність до самовідданих дій без зменшення рівня докладання зусиль)	
14	Прозорлива (здатність передбачати перебіг подій, тобто визначати те, що має статися у майбутньому)		Прозорливий (здатність передбачати перебіг подій, тобто визначати те, що має статися у майбутньому)	
15	Незламна (міцність у протистоянні актуальним викликам, незважаючи на їх інтенсивність, потужність та очікувані наслідки)		Незламний (міцність у протистоянні актуальним викликам, незважаючи на їх інтенсивність, потужність та очікувані наслідки)	
16	Обережна (здатність до обачної та обдуманії поведінки)		Обережний (здатність до обачної та обдуманії поведінки)	
17	Самопожертівна (здатність жертвувати своїми особистими інтересами заради блага інших)		Самопожертівний (здатність жертвувати своїми особистими інтересами заради блага інших)	
18	Стресостійка (здатність виконувати завдання у звичайному режимі незважаючи на актуалізацію ризиків навколо себе)		Стресостійкий (здатність виконувати завдання у звичайному режимі незважаючи на актуалізацію ризиків навколо себе)	
19	Толерантна (здатність бути терплячою до світогляду інших, а також з розумінням ставитись до їх моделей поведінки та звичок)		Толерантний (здатність бути терплячим до світогляду інших, а також з розумінням ставитись до їх моделей поведінки та звичок)	
20	Цілеспрямована (здатність зберігати зосередженість на досягненні мети та не розпорошуватися у своїх думках та діях)		Цілеспрямований (здатність зберігати зосередженість на досягненні мети та не розпорошуватися у своїх думках та діях)	

дослідник, має можливість визначити домінуючу ознаку гендеру у конкретного респондента (визначити домінування маскулінної (домінування чоловічих рис та якостей над жіночими), фемінінної (домінування жіночих рис та якостей над чоловічими), андрогінної (одночасно високий рівень представленості як чоловічих так й жіночих рис в одному індивіді) або недиференційованої (одночасно низький рівень представленості як чоловічих так й жіночих рис і якостей в одному індивіді) статевої ролі);

2) друга частина тесту, тобто 20 так званих нових запитань опитувальника (тут ми маємо на увазі запропоновані нами у таблиці 2 умовно гендернонейтральні запитання) передбачає використання багатоваріантного шкалювання (наприклад, від 1 до 7, де значення «1» відповідатиме мінімальному рівню вираженості відповідної риси, а «7» – відповідно максимальному рівню) для оцінювання респондентом рівня прояву тієї чи іншої риси (характеристики). Друга частина опитувальника використовується з метою з'ясування оцінок за кожною рис представниками: маскулінного типу – чоловіками за статтю; маскулінного типу – жінками за статтю; фемінінного типу – чоловіками за статтю; фемінінного типу – жінками за статтю; андрогінного типу – чоловіками за статтю; андрогінного типу – жінками за статтю. Отримані дослідником оцінки мають достатню кількість напрямів своєї інтерпретації. Фокус такої інтерпретації визначається кожним окремим дослідником самостійно, в залежності від кола його наукових інтересів.

2. У випадку коли дослідником обирається останній з названих вище варіантів, тобто передбачається використання сформульованих у таблиці 2 характеристик у межах окремого опитувальника, вважаємо за доцільне викласти наше концептуальне бачення щодо методології його використання. Нижче ми презентуємо концепт відповідної методології який за результатами подальшого обговорення або додатково проведених наукових пошуків та апробації їх результатів може бути доведений до рівня готового до використання інструментарію.

По-перше, анкета повинна містити блок запитань з фокусом уваги на соціально-економічні та демографічні характеристики респондента. З огляду на той факт, що зміст цього блоку є майже однаковим для будь-якого з різновидів анкет, вважаємо за доцільне уникнути конкретизації його змісту та звернути увагу лише на питання статі, а саме – пропонуємо чотири варіанти відповіді: «жінка», «чоловік», «не визначився» та «інше». З огляду на фокус уваги нашої анкети вважаємо за доцільне порушити традиційне місце розміщення так званої паспорттики та розмістити її на початку анкети. За результатами досліджень Т. О. Лукіної такий підхід не може вважатися хибним адже «вчені не дійшли згоди щодо місця розташування «паспорттики» – на

початку або наприкінці анкети. Є вагомі аргументи стосовно недоречності обох варіантів» (Лукіна, 2012). Розміщення запитань «паспорттики» на початку анкети для нас є принциповим кроком, адже ми повинні забезпечити щоб під час роботи з основною частиною анкети респондент давав відповіді з позиції усвідомлення ним своєї статі.

По-друге, респондент повинен отримати пояснення щодо особливостей оцінювання рівня прояву рис (характеристик, станів), а саме: респондент заповнює таблицю, оцінюючи рівень прояву тієї чи іншої риси по відношенню до себе з прийняттям до уваги свого самовизначення щодо статі (заповнюється та колонка, яка відповідає статі респондента); колонку таблиці яка відноситься до протилежної статі, респондент заповнює відповідно до своїх уявлень про усереднене значення відповідного показника, тобто за своєю уявою. Таке заповнення таблиці дозволить організаторам опитування отримати інформацію від респондента з максимальним рівнем точності щодо нього (за відповідною статтю) та усереднену інформацію (умовний рівень точності) за протилежною статтю. Серед існуючих прогалин запропонованого нами підходу слід звернути увагу на неможливість коректного опрацювання тих анкет, які будуть заповнені респондентами обравшими при визначенні своєї статі варіант «інше».

За практикою проведення авторами цієї публікації інших гендерних досліджень частка таких осіб, як правило, є незначною, а отже ми можемо її проігнорувати. Безумовно, якщо фокусом уваги дослідника будуть обрані саме такі особи, то наше останнє зауваження втрачає свій сенс, а запропонований вище конструкт потребує на своє незначне корегування (адаптування).

По-третє, оцінювання рівня прояву тієї чи іншої риси (характеристики, стану) повинно відбуватися за шкалою від 1 до 7, де значення «1» відповідатиме мінімальному рівню вираженості відповідної риси, а «7» – відповідно максимальному. Тут ми свідомо відходимо від адоптованого до дихотомічної шкали варіанту опитувальника BSRI, адже категоричність оцінки до умовно гендернонейтральних рис (характеристик, стану) може негативно вплинути на результати подальшого аналізу. Наше вподобання методу багатоваріантного шкалювання обумовлено ще й тим фактом, що використання дихотомічної шкали, зазвичай, суттєво збільшує кількість станів за яких респондент не може остаточно визначитись з оцінкою та обирає відповідь на кшталт «важко відповісти». Нажаль наша відмова від адоптованого варіанту опитувальника BSRI значно ускладнює використання для обробки анкет так званого ключа. Іншими словами, використовуючи багатоваріантне шкалювання ми втрачаємо можливість безальтернативного віднесення того чи іншого твердження до характеристики маскулінності або фемінінності.

По-четверте, обробка отриманих результатів повинна здійснюватися з так званою прив'язкою до статі респондента. Маючи сукупність відповідей від осіб які ідентифікують себе за тією чи іншою статтю ми можемо визначити усереднений рівень вираженості конкретної риси (характеристики, стану) у представників відповідної статі. Крім того, ми маємо можливість розрахувати усереднену оцінку сприйняття рис (характеристик, станів) яка здійснюється респондентом щодо протилежної до своєї статі. Отримані за результатами анкетування узагальнення можуть бути поєднані у загальному масиві для подальшого аналізу відповідно до фокусу дослідницької уваги вченого. Тут ми не конкретизуємо фокус можливої уваги адже для кожного конкретного дослідження такий фокус матиме свої особливості в актуалізації. Повертаючись до предмету нашого дослідження можемо конкретизувати такий фокус через призму порівняння відповідей респондентів які перебували на територіях, на яких велися бойові дії з відповідями респондентів які мешкають на територіях на яких бойові дії не велись. Наша гіпотеза полягає у можливості зміни гендерних упереджень у залежності від перманентного рівня небезпеки для здоров'я та життя людини, наприклад – вплив близькості лінії фронту, а й відповідно обумовлених цим фактом небезпек та ризиків, на рівень прояву маскуліnnих та фемінних станів особистості.

Висновки.

Приймаючи до уваги вище наведено можемо сформулювати такі основні висновки.

1. Використання статоворольового опитувальника BSRI для анкетування респондентів які знаходяться в спричинених воєнним станом умовах підвищеного рівня ризику їх життю або здоров'ю, має певні обмеження, а саме – ті з респондентів які перебувають у перманентному стресовому стані (наприклад, мешканці територій на яких нещодавно велись бойові дії та існує реальна загроза повторної агресії або мешканці для яких існування реальних ризиків їх життю та здоров'ю є постійним станом повсякденного існування) не можуть без окремих пояснень з боку організаторів дослідження сприймати зміст опитувальника BSRI. Без таких пояснень отримані результати будуть дещо викривленими.

2. Спричинені воєнним станом впливи на повсякденне існування мешканців деокупованих територій або територій на яких ведуться (велись) бойові дії обумовило актуалізацію тих рис (характеристик, станів) які не охоплюються змістом статоворольового опитувальника BSRI. Серед таких рис неабиякої значущості для характеристики рівня прояву маскуліnnості та фемінності, набувають такі з них: безоглядність, безтурботність, відданість, вольовитість, волелюбність, витривалість,

виваженість, героїзм, життестійкість, людяність, мужність, невпинність, невтомність, прозорливість, незламність, обережність, самопожертвність, стресостійкість, толерантність, цілеспрямованість. Ці риси (характеристики, стани) можуть бути використані як для доповнення опитувальника BSRI на рівні гендерно нейтральних показників, так й для формування цілком самостійного опитувальника. Незалежно від варіанту використання запропонованих нами рис для організації дослідження гендерної проблематики, принаймні під час воєнного стану або в умовах підвищеного рівня ризиків для життя та здоров'я громадян, методологія їх використання потребує на додаткове обґрунтування.

3. Адаптування опитувальника BSRI до використання в умовах існування спричинених воєнним станом ризиків для життя та здоров'я респондентів (експертів), наприклад за рахунок включення до нього блоку із запропонованими нами для врахування рисами, дозволить реалізувати проєкт з дослідження зміни гендерних упереджень відповідно до актуального контексту. Передбачається що за результатами реалізації проєкту буде можливість порівняти вираженість маскуліnnості та фемінності за рисами (характеристиками, станами) у відповідях респондентів: з територій які мають різний рівень небезпеки щодо їх близькості до лінії фронту або лінії розмежування; з різною гендерною ідентифікацією. Реалізація цього проєкту передбачає можливість залучення на рівні партнерів (соорганізаторів) зацікавлених гендерною проблематикою дослідників. Участь у цьому проєкті не передбачає отримання його учасниками будь-яких винагород та (або) преференцій, а отже здійснюється виключно на волонтерських засадах. Отримана за результатами проєкту інформація (результати опитування) буде доступна кожному з учасників проєкту для подальшої самостійної обробки та аналізу. Отже, автори статті запрошують всіх зацікавлених до участі у проєкті осіб повідомити про свій інтерес будь-яким зі зручних способів.

Серед напрямів можливого розвитку презентованого у межах цієї публікації дослідження, найбільш цікавими, на нашу думку, є ті з них, які зосереджуються на проблематиці інтеграції запропонованих нами рис (характеристик, станів) до статоворольового опитувальника BSRI, а також на корегуванні методології використання цього тесту, в частині врахування нового блоку запитань. Крім того, достатньо цікавим щодо подальшого розвитку гендерної проблематики через призму обумовлених воєнним станом викликів, може стати пов'язаний з використанням Personal Attributes Questionnaire (PAQ) напрям.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Боровцова, М. С., & Віняр, Г. М. (2012). Адаптація статево-рольового опитувальника BSRI для молодшого шкільного віку шляхом перефразування. *Філологічні студії: науковий вісник Криворізького національного університету*, 7(1), 293-300.
- Великодна, М. С. (2015). Дослідження гендерної ідентичності особистості: модифікація опитувальника BSRI. *Гендерна парадигма освітнього простору*, 1, 8-13.
- Великодна, М., & Віняр, Г. (2013). До проблеми україномовного перекладу статево-рольового опитувальника BSRI. *Соціальна психологія*, 56, 75-86.
- Домбровська, С. М. (Ред.). (2018). *Державне управління забезпеченням гендерної рівності в Україні*. (Монографія). Харків: НУЦЗУ.
- Куценко О. Д., (2022). Соціоструктурні зміни в суспільстві під час війни: можливості, загрози, дилеми. *Українське суспільство після перемоги: матеріали доп. круглого столу Інститут соціології НАН України (5 липня 2022 р.)*. Відновлено з <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2022-4/16.pdf>.
- Лукіна, Т. О. (2012). *Технологія розробки анкет для моніторингових досліджень освітніх проблем*. (Методичний посібник). Миколаїв: ОІППО.
- Мороз, В. М. (2011). Відповідальність суб'єктів процесу формування, використання та розвитку трудового потенціалу: гендерний аспект. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2, 251-259.
- Мороз, В. М. (2011). Гендерні детермінанти системи трудового потенціалу як підґрунтя мотиваційного механізму стимулювання трудової активності громадян державою. *Держава та регіони. Серія: державне управління*, 1, 163-169.
- Симончук, О. В. (2024). Соціальна структура українського суспільства під впливом повномасштабної війни: концептуальні та емпіричні пошуки. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, 1, 26-62.
- Товстуха, О. М., & Чумак, О. О. (2024). Дослідження психологічних особливостей самоактуалізації особистості здобувачів вищої освіти: гендерний аспект. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2(74), 317-322.
- Bem, S. L. (1977). Early Career Award. *American Psychologist*, 32(1), 88-91. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fh0078488>.
- Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E., & Rosenkrants, P. S. (1972). Sex-Role Stereotypes: A current Appraisal. *Journal of Social*, 28, 59-78.
- Geldenhuys, M., & Bosch, A.A. (2020). Rasch Adapted Version of the 30-Item Bem Sex Role Inventory (BSRI). *Journal of Personality Assessment*, 102(3), 428-439.
- Hinton, J. (2002). *Women, Social Leadership, and the Second World War: Continuities of Class*. New York: Oxford University Press.
- Mackey, R. (1999). *Test of war: Inside Britain 1939-1945*. London: Routledge.
- Moroz, V., & Akhmedova, O. (2024). Gender-specific aspects of human capital development in Ukraine: implementation of state policy. *Public administration: concepts, paradigm, development, improvement*, 9, 99-106.
- Moroz, V., Buka, S., Moroz, S., Trush, O., & Moroz, O. (2024). *Methodology of organization of scientific research*. (Part 1: Theoretical and methodological basics of organization of scientific research). (Manual in two parts in the group of international authors). Lviv: publishing house «Novyi Svit – 2000».
- Uleman, J., & Weston, M. (1986). Does the BSRI inventory sex roles? *Sex Roles: a Journal of Research*, 15, 43-62.

REFERENCES

- Bem, S. L. (1977). Early Career Award. *American Psychologist*, 32(1), 88-91. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/doiLanding?doi=10.1037%2Fh0078488>.
- Borovtsova, M. S., & Vinyar, G. M. (2012). Adaptation of the BSRI gender-role questionnaire for primary school age by paraphrasing. *Philological Studies: Scientific Bulletin of the Kryvyi Rih National University*, 7(1), 293-300.
- Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E., & Rosenkrants, P. S. (1972). Sex-Role Stereotypes: A current Appraisal. *Journal of Social*, 28, 59-78.
- Dombrovska, S. M. (Ed.). (2018). *State Administration for Ensuring Gender Equality in Ukraine*. (Monograph). Kharkiv: NUCZU.
- Geldenhuys, M., & Bosch, A.A. (2020). Rasch Adapted Version of the 30-Item Bem Sex Role Inventory (BSRI). *Journal of Personality Assessment*, 102(3), 428-439.
- Hinton, J. (2002). *Women, Social Leadership, and the Second World War: Continuities of Class*. New York: Oxford University Press.
- Kutsenko O. D., (2022). Sociostructural changes in society during the war: opportunities, threats, dilemmas. *Ukrainian society after victory: materials of the supplementary round table Institute of Sociology of the NAS of Ukraine (July 5, 2022)*. Retrieved from <https://stmm.in.ua/archive/ukr/2022-4/16.pdf>.
- Lukina, T. O. (2012). *Technology for developing questionnaires for monitoring studies of educational problems*. (Methodological manual). Mykolaiv: OIPPO.
- Mackey, R. (1999). *Test of war: Inside Britain 1939-1945*. London: Routledge.
- Moroz, V. M. (2011). Gender determinants of the labor potential system as the basis of the motivational mechanism for stimulating labor activity of citizens by the state. *State and regions. Series: state administration*, 1, 163-169.

- Moroz, V. M. (2011). Responsibility of subjects of the process of formation, use and development of labor potential: gender aspect. *Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, 2, 251-259.
- Moroz, V., & Akhmedova, O. (2024). Gender-specific aspects of human capital development in Ukraine: implementation of state policy. *Public administration: concepts, paradigm, development, improvement*, 9, 99-106.
- Moroz, V., Buka, S., Moroz, S., Trush, O., & Moroz, O. (2024). *Methodology of organization of scientific research*. (Part 1: Theoretical and methodological basics of organization of scientific research). (Manual in two parts in the group of international authors). Lviv: publishing house «Novyi Svit – 2000».
- Symonchuk, O. V. (2024). The social structure of Ukrainian society under the influence of a full-scale war: conceptual and empirical searches. *Sociology: theory, methods, marketing*, 1, 26–62.
- Tovstukha, O. M., & Chumak, O. O. (2024). Research into the psychological features of self-actualization of higher education students: gender aspect. *Scientific notes of the University "KROK"*, 2(74), 317-322.
- Uleman, J., & Weston, M. (1986). Does the BSRI inventory sex roles? *Sex Roles: a Journal of Research*, 15, 43-62.
- Velikodna, M. S. (2015). Research into gender identity of the individual: modification of the BSRI questionnaire. *Gender Paradigm of the Educational Space*, 1, 8-13.
- Velikodna, M., & Vinyar, G. (2013). On the problem of Ukrainian translation of the BSRI gender-role questionnaire. *Social Psychology*, 56, 75-86.